

Streszczenie rozprawy doktorskiej pt.

„Regulacyjna funkcja zachowań językowych w organizacji telewizyjnej rozmowy oficjalnej”

Celem pracy była analiza zachowań językowych występujących w dwóch różnych typach wypowiedzi, czyli w monologu i w dialogu oraz prześledzenie funkcji zachowań mownych, która cechuje się odmienną specyfiką we wspomnianych typach przekazu. Uzyskane wyniki badań miały zostać skonfrontowane z pewnymi przekonaniem dotyczącymi polszczyzny mówionej, formułowanymi przez wielu lingwistów, według których mówienie charakteryzuje się bezwysiłkowością, mniejszą ścisłością oraz mniejszą dbałością niż pisanie, a w strukturze składniowej lub semantycznej tekstu mówionego występują zaburzenia i anakoluty. Postanowiono sprawdzić wstępną hipotezę, czy może część zachowań językowych klasyfikowanych jako niedoskonałości czy błędy, ujawnia jednak swoją funkcjonalność na poziomie interakcyjnym.

Przedmiotem badania uczyniono rozmowy pochodzące z wybranych programów telewizyjnych: publicystycznych oraz rozrywkowych typu talk-show, emitowanych obecnie lub w przeszłości na antenie stacji publicznych oraz komercyjnych. O ich doborze przesądził temat, stanowiący ważny i aktualny problem społeczny, budzący w uczestnikach rozmowy duże emocje, dotyczący negatywnych postaw i zachowań, jak: nienawiść, przemoc, agresja. Chodziło o przełamanie „drętwej oficjalności” u mówców, dlatego tematyka miała być w założeniu na tyle emocjonująca, aby rozmówcy po pokonaniu pierwszych obaw spowodowanych występem w telewizji poczuli się spontanicznie zaangażowani w rozmowę. Przetranskrybowano niemal cztery godziny rozmów, starając się jak najdokładniej odtworzyć za pomocą pisma przebieg mowy. W tym celu samodzielnie opracowano zasady transkrypcji, według których określone znaki graficzne oznaczały poszczególne cechy mowy.

Praca składa się ze wstępu, dwóch rozdziałów analitycznych, wniosków oraz bibliografii.

We wstępie opisano cel, przedmiot i strukturę pracy. Scharakteryzowano materiał badaczy, a także metodę jego opracowania. Przedstawiono zagadnienia teoretyczne, do których zaliczyć można stan badań nad ustną odmianą języka, stan badań nad rozmową, a także różne ujęcia kształtowania się wypowiedzi ustnej. We wstępie omówiono pojęcia: funkcji, regulacji, zachowań językowych, wypowiedzi telewizyjnych, a także oficjalności.

Pierwszy rozdział został poświęcony opisowi organizacji partii monologowych w rozmowach telewizyjnych. Badaniu poddano zachowania językowe mówców występujące na płaszczyźnie segmentalnej, jak: przejęzyczenia, zmiany szyku wyrazów w zdaniu,

autokorekty, urwania wypowiedzi, powtórzenia, przedłużenia dźwięków, a także wyrazy retardacyjne. Scharakteryzowano również zachowania językowe obecne na płaszczyźnie suprasegmentalnej, w skład których weszły: pauzy, akcent, intonacja oraz tempo mówienia.

W drugim rozdziale omówiono organizację partii dialogowych. Przebadano cztery typy zachowań uczestników rozmów, które ujęto jako: przydzielanie głosu, zabieranie głosu, utrzymywanie głosu oraz odbieranie głosu. Sprawdzono, jaką funkcję w dialogu pełnią zachowania językowe omówione w pierwszym rozdziale, gdzie przedmiotem badania uczyniono partie monologowe, niezakłócone ingerencją przeciwnika. Każdy z czterech typów zachowań interakcyjnych analizowano pod względem formy i treści wypowiedzi.

Pracę wieńczą wnioski dotyczące pewnych specyficznych cech języka mówionego wyekscerpowanych z wypowiedzi monologowych i dialogowych. Przedstawiono w nich czynniki mające wpływ na organizację rozmowy, jej przebieg, złożoność zachowań konwersacyjnych mówców. Wzięto pod uwagę perspektywę nadawcy i odbiorcy komunikatu, ponieważ okazało się, że te zachowania, które są pomocne nadawcy w formułowaniu przekazu słownego, mogą utrudniać jego odbiór i być negatywnie postrzegane przez odbiorcę. W zakończeniu skonfrontowano także pewne przekonania dotyczące odmiany ustnej języka z wnioskami płynącymi z rozważań w tej pracy.